

het algemeen voor letterkundige schoonheid geen achtting heeft, is voor een groot deel de schuld der „leiders“, die de roeping hebben het literaire volksvoedsel te keuren.

Wat de publieke keurmeester het boek beoordeelt naar den norm: boeiend, pakkend, degelijk, stichtelijk, — zal niemand hem als een overtoolligheid aanrekenen. Wij stellen zelfs beslist den eisch, dat de inhoud der letterkundige werken, waarmee men de volksmaag zoekt te streelen, bekeken zal worden bij het licht der christelijke moraal. De moraal is iets anders als de kunst, — we hebben in ons vorig artikel gepleit voor de souvereiniteit der kunst in eigen kring, — maar de kunst moet harmonieëren met de moraal, anders zondigt ze tegen God en de menschen. Onze kritici moeten het volk waarschuwen tegen kunstenaars, die in hun werk toonen, dat ze (om met Kloos te spreken) „lak hebben aan fatsoen“. In dit opzicht staan wij, bijbelsche christenen, resoluut en sterk. Ook in de „wereld“ begint men tegenwoordig angstig duidelijk in te zien de volksverwoestende werking van een groot deel der moderne letterkunde. Wij noemden als voorbeeld van gezond paedagogisch inzicht het eminente vlugschrift van Ida Heyermans: „Onze jongeren en de moderne literatuur“. Hier klinkt een profetische stem, machtig om slapers huiverig te doen ontwaken. Maar lees nu eens met aandacht het slot van dit boekje, waar de schrijfter positief voor den dag komt met opvoedkundige raadgeving, waar ze aangeeft den maastaf, waaraan de voor onze jeugd gepaste literatuur moet voldoen, en het middel aanwijst om het gevaar voor literaire besmetting te keuren.

Dan voelt men wel duidelijk hoe zwak zelfs de heldhaftigste en edelste opvoeders staan, die den grondslag missen van de absolute moraal, en vreemd zijn van de herscheppende kracht van het Evangelie. Ida Heyermans weet geen dieper keuringsmotief, dan dat van „opbouw der levensvreugd en karaktervorming“ of „middel tot waarachtige ontwikkeling“. En het „allerbeste tegenwicht voor den last, die er met onze moderne letterkunde aan de jongeren indragers gegeven wordt“, rekent zij: de goede opvoeding, zonder eenig uitsluitel te geven op de vraag wat de „moderne mensch“ onder een normale opvoeding moet verstaan. En wat schiet de kritiek-leider op, wanneer hij de literatuur moet beoordeelen naar deze omschrijving: „Literatuur behoort te wezen drang tot uitzeggen en uitzingen van het hoogste wat er leeft in de menschenziel, een innig verlangen naar volmaaktheid, een getuigen van en een wekken tot schoonheid.“

Niet veel sterker staat L. Simons in de zwaar gestyleerde monografie, die hij schreef voor de Wereldbibliotheek: „Over boeken, schrijvers, lezers“. Hij klaagt over de „scherpe verwijten“, waarvan hij is blootgesteld, van de zijde der velen, „die een andere opvatting hebben van wat goed is“, dan hij, en oreert dan zelf over het probleem: „goede lectuur“ aldus: „Onze tijd biedt zeer zeker voor velen heel wat moeite om het roer recht te houden; het gist en woelt zoo aan alle kanten en de rusteloze zee van onderzoek en toetsing vreet de hardste rotsen van onze veilige zekerheid weg. Te weten wat goed is, te weten wat recht is; tusschen de eischen van abstractie, niets-ontziende gevoelens en gedachten en die eener nuchtere werkelijkheid, vol van het „onmogelijke“, het noodige evenwicht te bewaren, vordert ontzaglijk veel van ons equilibrium (evenwicht).“

En ziehier dan het keuringsprincipe van den grooten leider der Wereldbibliotheek: „Het boek moet geboren zijn uit Echtheid en Eerbied.“ Zulk een boek leert ons zelf „te schiften tusschen het betrekkelijke en het eeuwige“; het leert ons „de diepten kennen van het leven en geeft ons aldus grondslagen voor ons bestaan, hoe revolutioneërend het ook zijn moge. In Echtheid en Eerbied-geboren kunst kan niet schaden, tenzij hen, die beiden nog niet leerden verstaan en die aldus open zijn voor elken invloed. Wie zeker was in echtheid en eerbied te schep- pen, behoeft niet de verantwoordelijkheid voor zijn werk te schromen; zoomin als dit behoort te doen wie ze in de wereld verspreidt.“

Dat zijn dan de twee engelen, die ons moeten bewaren op al onze literaire wegen: Echtheid en Eerbied! Ze kunnen ons even goed brengen bij Barbusse als bij Bosboom-Toussaint, bij Zola als bij Dickens.

Ja, dit is het fatale van onzen tijd, dat de draad der moraal aan de tastende hand is ontgleden. Vroeger vond men, ook waar de religie niet gold, een erkenning van de oer-oude zedelijke traditie van het christendom. Maar nu heeft het leven, — de kunst voorop, — zich zoodanig geëmancipeerd van de wet, dat men, ook bij de eerlijkste goedwilligheid, de kritische norm mist om het ergerlijke te keuren.

Maar goed, — wij hebben dan die norm en onze christelijke recensenten kunnen zeker niet worden beschuldigd van ontrouw, waar het geldt de moderne letterkunde naar het christelijk beginsel te keuren. Sommigen gaan in hun jver zóóver, dat ze de grens verstand overschrijden, en zoo ongeveer alle nieuwe (men zegt bitter:

nieuwerwetsche) letterkunde naar den duivel wenschen. Ze woeden tegen de nieuwe kunst ten slotte niet meer omdat ze gevaarlijk, maar alleen omdat ze nieuw is. Kloos met zijne sonnetten, Quérido met zijn episch proza, ... de heele bende zou men liefst verbanen naar een soort Wieringen, om ze voor de maatschappij onschadelijk te maken.

Laat ons respect hebben voor deze jverars, althans voor hun soliede bedoeling. Beter door te felle verdoening het volk berooven van kunst, die bijna nergens bacteriën-vrij is, dan door slappe kritiek oorzaak zijn, dat het moreele weerstandsvermogen van het volk verzwakt.

De zedelijke keur op de kunst is de primair noodzakelijke voor ons, die de religie de meeste achten van alle geestelijke goederen. In dit stuk transigeeren wij niet. De meest sublieme schoonheid maakt een letterkundig werk voor ons niet aannemelijk, als het ons zedelijk gevoel, ons christelijk geloof, beledigt. Wij eischen hierin de allerstrengste instructie. Wij bladeren niet het boek door om te zien, of ook ergens in een dialoog de naam Gods wordt misbruikt, — wij veroordeelen niet alleen de z.g. gewaagde passages (gelijk in het beruchte boek van Busken-Huet), maar wij keuren het boek ook naar den geest, wij vragen naar de ziel in het literaire lichaam, en deze kritiek is niet iedermans werk, ze is alleen veilig bij hen, die de geestesgesteldheid dezer eeuw in hare diepere strooming en fijne nuances hebben onderkend. Het eischt subtiel, geoefende, onderscheiding om het zedelijk karakter te bepalen van een vers van Hélène Swarth, een roman van Ida Boudier-Bakker, of van Herman Robbers. Dat ons volk zelf op dit punt over het algemeen niet voldoende wegwijst, wordt bewezen door het feit, dat men in de soliedste christelijke gezinnen romans aantreft, wier strekking vloekt met het Gods-ideaal. Met het onschuldige gezicht van de wereld zitten de vromen te smullen in een „draak“ van Marie Corelli, waar de waarheden der Schrift onderscheiden worden gekoerd, of in een verhalencomplex van Ernst Zahn, waar het haantje van het brutaalste menschelijk subjectivisme koning kraait.

Er is op dit gebied nog veel te doen om het volk oordeelkundig rijp en teeder te maken, en deze paedagogische taak berust voor een belangrijk deel bij den journalist-recensent.

Maar als nu, door het primair stellen van de zedelijke kritiek, alle misverstand is uitgesloten aangaande onze verhouding tot de moderne letterkunde (ik krijg nog weleens brieven van bezorgde broeders, waarin ik n.b. van eenzijdige sympathie voor de moderne kunst wordt beschuldigd), dan kan ik nu ook het volle accent leggen op het andere deel van de taak der kritiek, n.l. de letterkundige keur in den eigenlijken zin des woords. Er is onder ons gezondigd, doordat wij z.g. mooie en boeiende boeken lieten passeeren, die voor onze christelijke levensbeschouwing gevaarlijke elementen inhielden. Maar niet minder hebben wij ge- faald, en falen wij nog dagelijks, doordat wij verzuimen aan de literatuur, die de christen-schrijvers aan onze menschen opdisschen, den zuiver letterkundigen toets aan te leggen. Verschillende volks-voorlichters schijnen de kunstwaarde van een boek een zeer onbelangrijk ding te achten, waarschijnlijk, omdat ze zelf nooit ernstig in de vlam der schoonheid hebben gestaan. Dat ons christen-volk voor een groot deel aesthetisch ongevoelig is, en de jammerlijkste prullen argeloos voor zuivere koek opslukt, is mee de schuld van de critici, die hebben nagelaten het volk eerlijk voor te gaan in waardeering van de goddelijke gave der kunst, en in strenge veroordeeling van al wat, ook in de stichtelijkste en hartelijkste bedoelde literatuur, met het kunstbeginsel in strijd is.

B. W.

PERS-SCHOUW.

Het optreden van Ds. Wisse.

Op 't oogenblik staan de kerkelijke bladen weer vol over Ds. Wisse. Natuurlijk kan een Persschouwer niet doen of hij dit niet merkt. Nu spreek ik den naam Wisse tegenwoordig hier met zekeren schroom uit. Ik ben bang slapende honden wakker te maken. Het ging de laatste weken vrij aardig met ingezonden stukken over zoo goed als uitsluitend contra Ds. Wisse. Men zag, dat het de redactie ernst is, waar zij verklaarde hiervoor geen ruimte te kunnen afstaan. Dat besluit — ik mag wel deze vriendelijke waarschuwing doen hooren — blijft ook thans van kracht. Ik wil niet terugkomen op het geval-Wisse, maar op den laster, die thans, naar de bladen melden, Ds. Wisse over onze kerken verspreidt. Ik haal hier aan het waarstige stuk van prof. Bouwman in „De Bazuin“:

Ds. G. Wisse gaat het land rond om op onwaardige wijze allerlei onware voorstellingen te richten aan het adres van de Gereformeerde Kerken. In Gremingen heeft hij op zulk een wijze gesproken, dat, naar sommige leden der Kerk ons mededeelden, velen ontroerd waren over zooveel onware voorstellingen.

Volgens het verslag in de „N. Prov. Gron. Courant“ heeft hij daar uitgesproken, dat de Gereformeerde Kerken leeren dat de kinderen reeds in den wieg wedergeboren zijn. De redeneering is

in de Gereformeerde Kerken: Gij zijt een gedoopte en dus een wedergeborene. De prediking in de Gereformeerde Kerken is, zoo zeide hij, een mooie exegese, heiligmaking, en het slot is: als er nog iemand is, die niet wedergeboren is, wel, die moet dat nog worden. Als er iemand is, die met zijn ziel worstelt, och, dat is bij de Gereformeerde Kerken alles ziekelijk. Men zegt maar: geloof toch in uw wedergeborene. Het is alles formalisme, dat leidt tot farizeïsme en fanatisme.

Wij hebben genoeg citaten uit dat verslag aangehaald.

Is het niet droevig, dat een man, die zegt zoo teer voor God te staan, zoo lastert?

Zeker, wij weten wel, dat de Gereformeerde Kerken niet volmaakt zijn, dat er wel dorre predikers en dorre leden zijn. Wij weten wel, dat er altoos geweest zijn, en dat er ook thans wel zijn, die rusten op het uiterlijke.

Dat is in de Chr. Geref. Kerk ook het geval.

Maar dat Ds. Wisse opzettelijk overal rondgaat om onware beschuldigingen te verbreiden, dat is schandelijk.

Gelukkig dat zijn optreden niet door alle Chr. Geref. predikanten en leden wordt goedgekeurd. Eenige dagen geleden spraken wij met een der uitnemendste mannen uit de Chr. Geref. Kerk, die ons verzekerde, dat zeer velen in de Chr. Geref. Kerk de wijze van optreden van Ds. Wisse ten zeerste afkeurden.

Een inzender verzocht ons de aandacht te vestigen op wat Ds. Jansen, legerpredikant te Deventer tot Dr. van Baarsel sprak: „Er is lang niet zooveel verschil tusschen ons, als 't krankegeschrijf van sommigen wel zou doen vermoeden. Er is veel meer, dat ons samenbindt, dan dat ons verdeelt. Laten we toch meer gaan letten op wat ons verenigt. Dat is een eisch des tijds.“

De Christelijke Gereformeerde Broeders schijnen alzoo over ons niet eensstemmig te denken. Misschien wordt die strijd in hun kring eerlang wel uitgestreden.

Intusschen moeten volgens het verslag der „N. Prov. Gron. Ct.“ waarop prof. Bouwman doelt, door Ds. Wisse schrikkelijke dingen zijn geuit. Ds. Laman protesteert in hetzelfde blad:

Er komen echter twee zinsneden in voor, die mij diep getroffen hebben, waarover ik niet zwijgen kan.

Ik lees ten eerste deze ontzettende uitdrukking: „Als spreker hier zoo stond te liegen, dan was hij waard, dat God hem hier doodde“.

Ik noem deze uitdrukking ontzettend, op zichzelf reeds, maar vooral in verband met de tweede uitspraak van Ds. Wisse: „Dat spreker de vereeniging in Leiden heeft tot stand gebracht, is volkomen waar, maar dat moeten alle predikanten in de Geref. Kerken, anders moeten zij gaan schelden“.

Toen Ds. Wisse dit zeide, M. d. R., het is verschrikkelijk om het te zeggen, heeft hij inderdaad gelogen, en indien God hem aan zijn lichtvaardig woord gehouden had, dan zou hij den kansel niet levend hebben verlaten.

Ds. Laman herinnert er dan aan, hoe Ds. Wisse op zekeren Zondagmorgen in de kerk aan de Heerenracht met eenige oude schrijvers op den kansel verscheen en hoe hij toen plechtig verklaarde, dat God het hem had laten zien, dat de meensmelting moest plaats hebben.

Of dit ook in een nachtelijk bezoek geschiedde, lees ik er niet bij.

Maar is die uitspraak: „als spreker zoo stond te liegen was hij waard, dat God hem hier doodde“, niet de taal van een kranken geest?

Ik word gedurig versterkt in mijn meening, dat we hier te doen hebben met een psychopathologisch geval.

Laten wij meer voor Wisse bidden, dan over hem spreken of schrijven.

Misleiding.

Wie thans over Ds. Wisse spreekt, denkt ook dadelijk aan de leer der veronderstelde wedergeborene. Ook daarover wordt op het moment veel geschreven. Op alles de aandacht te vestigen gaat niet en zou ook de moeite niet loonen. Maar we mogen het piet over onzen kant laten gaan, dat onze kerken van velerlei zijden in een verkeerd daglicht worden gesteld. Zoo vond ik in de Vraagbus van „De Gereformeerde Kerk“:

Antwoord. Met die leer van de „onderstelde wedergeborene“ wordt dit bedoeld, dat de aanhangers der leer de kleine kinderen der gemeente doopen, op grond van de onderstelling, dat die kinderen zijn wedergeboren.

Deze leer was volstrekt niet nieuw, maar veel- eer oud!

Wel kan men zeggen:

Ten eerste, dat die leer onder de Gereformeerden in Nederland, zoowel in als buiten de Hervormde Kerk, nagenoeg in onbruik was geraakt.

En ten tweede, dat die leer door Dr. Kuyper niet alleen weef is opgedolven, maar door vele van zijn aanhangers weer zoo ver is gedreven, dat het bijkans een uitgemakke zaak scheen, dat allen, die maar in de Gereformeerde Kerken waren gedoopt, ook waren wedergeboren, daarop gerust konden zijn en van hun zaligheid verzekerd.

Dat nu werl, al was 't door Dr. K. misschien zoo niet bedoeld, een gevaarlijk werk.

Bijbel en Catechismus leeren ons, dat wij in Christus alles hebben wat wij ter zaligheid behoeven; ook onze wedergeborene. Dat maant om ons zelf gehurig te onderzoeken of wij waarlijk

in Ch
het
Ma
in C
dan
geb
Bede
Da
vorze
tegen
En
zijn

Zóó a

Voor

ning, de

die hem

frouw

hoe he

Ik

Maar

Ds. L

werk. M

van al d

de stud

venstaar

Er st

lingen is

in plaats

Kan

zijn (n.l.

dat het

allen, d

ren ged

Hij zo

behoeft

die aan

ook wel

Daarte

dat geen

sel de s

schoenen

zou was

deld wo

Hoe c

ven, da

is bedoe

te bestu

stonds

Einde

de Chr.

leer der

is geroe

de litera

Ik de

Ds. L.

Ik se

om zich

in te wa

Met n

Bakker

een ken

schuwde

dig. Bra

bericht,

Engelan

dagen v

Verwond

handen

zoo voe

nen te

rende in

betroude

spiritista

den, die

tegen be

in

zacht

en v

ging.

lijk.

dat s

Maar

haar

hoog

met

fact

ondes

den

aans

Oe

kerke

te ha

En hij

En

eens

ook

neme

door

als h

van

baren

als

ritist

kon

tegen

in d

En

aan

„De

zoek

hij ga

in Christus zijn. „Die den Zoon heeft, heeft het leven”.

Maar nu werd 't weer bij velen een rusten niet in Christus, maar in hun eigen wedergeboorte. En dan nog in een bloot onderstelde wedergeboorte, waarvan vaak geen hijk aanwezig was. Bedriegelijke grond van hope!

Dat nu heeft bij de Christelijke Gereformeerden verzet gevonden. Eigenlijk is hun kerk uit reactie tegen die leer in het leven geroepen.

En Dr. Wisse sloot zich daar nu bij aan, door zijn sympathie daartoe gedreven.

Zoo antwoordde Dr. Lingbeek.

Voor enkele jaren deed een dame aan Dr. Gunning, den hoofdredacteur van „Pniël” een vraag, die hem niet zinde. Hij adviseerde haar: „Jufvrouw, ga naar Dr. Lingbeek, die man weet alles: hoe het stond met de ribben van Adam” enz.

Ik citeer vrij.

Maar naar den inhoud nauwkeurig.

Dr. Lingbeek maakt van zijn Vragenbus veel werk. Maar waar haalt hij den tijd vandaan om van al die vragen de noodige studie te maken? Dat de studie er weleens bij inschiet, toont het bovenstaande.

Er staan zulke onjuistheden en onbewezen stellingen in, dat hij op dit punt zijn lezers misleidt in plaats van voorlicht.

Kan hij het waarmaken, dat „door velen van zijn (n.l. Kuypers) aanhangers zoover is gedreven, dat het thans een uitgemaakte zaak scheen, dat allen, die maar in de Gereformeerde Kerken waren gedoopt, ook waren wedergeboren”?

Hij zou ons een dienst bewijzen, indien hij (het behoort niet eens vele te zijn, maar) eenige van die aanhangers kon noemen. Ze zullen dat toch ook wel in geschrift geuit hebben!

Daartegenover kan ik Dr. Lingbeek verzekeren, dat geen enkel predikant onzer kerken op den kansel de stelling, die hij de „vele aanhangers” in de schoenen schuift, verkondigt en indien iemand het zou wagen, zou hij onmiddellijk kerkelijk behandeld worden.

Hoe durft Dr. L. het zoo klakkeloos neerschrijven, dat dit „misschien” niet zoo door Dr. K. is bedoeld? Ware het niet beter Kuypers werken te bestudeeren? Dan zou hij dat „misschien” aanstands intrekken.

Eindelijk is het een historische onjuistheid, dat de Chr. Ger. Kerk eigenlijk uit reactie tegen de leer der veronderstelde wedergeboorte in het leven is geroepen. Dr. L. gelieve kennis te nemen van de literatuur uit die dagen.

Ik denk er natuurlijk geen oogenblik aan, dat Dr. L. met opzet misleidt.

Ik schrijf het alleen toe aan gebrek aan tijd om zich in de vragen, welke hij bespreekt, grondig in te werken.

Omgang met geesten.

Met meer genoegen lees ik de stukken van Dr. Bakker in hetzelfde blad. Hij bewijst telkens weer een kenner van onzen tijd te zijn. Thans waarschuwde hij tegen het spiritisme. En dat is noodig. Bracht kort geleden de groote dagbladpers het bericht, dat er een golf van spiritisme gaat over Engeland en in het bijzonder over Londen, dezer dagen werd hetzelfde gemeld aangaande Berlijn. Verwonderen kan dat niet. De oorlog sneed nauwe banden op het ruwst door. En gij kunt het u zoo voorstellen, hoe het matie oog moet beginnen te tintelen, wanneer iemand belooft den treurende in betrekking te kunnen brengen met den betreunden doode. In ons land is uiteraard het spiritistisch gevaar niet zoo groot als in de landen, die oorlog voerden. Toch zijn wij er hier niet tegen beveiligd. Dr. Bakker verhaalt:

Ik kwam onlangs bij een meisje, gevoelig en zacht, wier moeder voor enkele maanden overleed; en wij moegen gelooven, dat zij naar den hemel ging. Nog altijd was het verlies haar zeer pijnlijk. Wel was het haar een troostrijke gedachte, dat zij het beste van haar moeder gelooven mocht. Maar toch... zij zou zoo graag nog eens met haar lieve moeder spreken. En toen kwam het hooge woord eruit. Zij was in aanraking geweest met spiritisten. Die hadden haar gezegd, dat contact tusschen haar en hare moeder heelmaal niet ondenkbaar was. Zij moest maar komen. Zij zouden den geest van hare moeder wel met haar in aanraking brengen.

Och arme! Op die wijze zoekt onze tijd zekerheid en troost en tracht hij ze aan anderen te brengen.

En hij gaat voort:

En nu laten die arme tobbers, die nog graag eens iets van vader of moeder zouden hooren, ook nadat zij gestorven zijn, zich bij den neus nemen door een zenuwachtig spiritistentroepje of door een onrustigen kwelgeest, die zich (zoo goed als het gebeurde in de woning van de toovenaar van Endor) uitteelt voor den geest van een dierbaren afgestorvenen. Immers een hoogstaand man als Frederik van Eeden, zelf een overtuigd spiritist, waarschuwde indertijd toen ik hem spreken hoorde over Het leven na den dood tegen het bedrog van leugengeesten, waarvoor men in de geestenwereld telkens weer komt te staan. En Felix Ort, niet minder spiritist, waarschuwt aan het eind van een geschrift over het spiritisme: „De praktische beoefening van spiritistisch onderzoek stelt aan ernstige gevaren bloot en is alleen bij groote voorzichtigheid aan diegenen aan te raden

die de stellige bewustheid hebben er toe geroepen te zijn”.

Al geloof ik voor mij, dat men het spiritisme niet zoo dadelijk uit de inwerking van daemonen moet verklaren, zoo is zulk een waarschuwing toch zeer van pas.

Het geval-Veltenaar.

Maar om nu tot het veelbesprokene terug te keeren.

Ik geef hier enkele oordeelvellingen over het geval-Veltenaar.

„De Herant” (prof. H. H. Kuypers):

Aangezien Dr. Veltenaar, die in een zeer overspannen zenuwtoestand verkeert en absolute rust noodig heeft, alle verdere inlichtingen weigerde, blijft al wat men verder in de pers over dit geval meedeelde, evenals de beschouwingen, die men eraan vastknoopte, meer een vermoeden en gissen, dan dat men op zekere gegevens kan afgaan.

„De Herant” (Dr. de Moor):

Dr. Veltenaar wenscht Hervormd te worden, wat niet kan verbazen. Het is alleen jammer, dat hij het niet eerder deed.

„De Bazuin” (prof. Bouwman):

Door de classis Amersfoort over den inhoud dezer brochure onderhouden, belooft Dr. Veltenaar zich voor het vervolg van zulke verkeerde stellingen te zullen onthouden.

Sinds werd in het publiek niet meer door Dr. Veltenaar gesproken. Maar uit sommige uitspraken, welke hij deed in particuliere gesprekken en op de catechisaties, werd duidelijk, dat hij volstrekt niet Gereformeerd voelde. Bovendien verrichtte hij zijn ambtelijk werk niet op zulk eene wijze, dat hij de liefde en de goedkeuring der gemeente kon verwerven. Om die reden kwam er eene gespannen verhouding, hetgeen tenslotte tongevolge had, dat Dr. Veltenaar vrijwillig den band met Veenendaal's Kerk verbrak.

Dinsdag 22 Febr. ontving de kerkeraad een schrijven van den predikant, meldende, dat hij zijn ambt als predikant bij de Gereformeerde Kerk van Veenendaal nederlegde, terwijl Zaterdag het bericht inkam van Dr. Veltenaar, dat hij opgehouden had lid van de Geref. Kerk te zijn.

Op Zondag 27 Febr. werd in de Herv. Gemeente van Veenendaal bekend gemaakt, dat Dr. Veltenaar zich bij deze gemeente had aangesloten.

Ofschoon de oorsaak van het heengaan van Dr. Veltenaar zeer te betreuren is, is het toch goed, dat hij, die zich niet meer met de Gereformeerde leer kon vereenigen, is heengegaan. Voor de Gereformeerde Kerken is zijn heengaan geen verlies. Wij hebben behoefte aan predikanten, die met beide voeten staan op den bodem van Schrift en Blijdenis, en die met de volle warme liefde des levens Christus en Zijne gemeente wenschen te dienen.

De „Groninger Kerkbode” (Dr. Miedema):

Nadere motieven zijn niet bekend gemaakt.

Toch schijnt er wel eenig verband te zijn tusschen de eigenaardige wijze van optreden van Dr. Veltenaar met zijn brochures over Schriftcritiek en over de kerkelijke actie van Scheiding en Doelmatig en dit onslag nemen. Want wel is de eerste brochure door hem zelf verloochend, maar van de kerkelijke beschouwingen is hij, zoover wij weten, nooit teruggekomen.

De „Geref. Kerkb.” voor Rotterdam (Dr. Landwehr):

Veltenaar is altoos meer litterator dan theoloog geweest.

Dat hij zich in zijn theologische wapenrusting niet thuis gevoelde en een gevoel had als David, toen hij de wapenrusting van Saul aangedaan had, is te verstaan. En dat in Veenendaal dit bijzonder aan het licht moest treden, is voor iemand, die de kerkelijke afdruk van Nederland enigszins kent, niet te verwonderen.

Het Joodsche probleem.

Het geval-Veltenaar zal niet die beroering wekken, die soortgelijke verschijnselen van vroeger wel te zien gaven. Ook zou het niet goed zijn daaraan te veel denkkraft te besteden. Liever zoek men naar oorzaken en trachte te voorkomen. Intusschen mogen we het oor niet sluiten voor vragen, welke onze tijd stelt. Daartoe behoort ook het Joodsche probleem. In een onzer vorige nummers wees ik reeds op een artikel hierover, dat in de „Geref. Kerkb.” voor 's-Gravenhage van de hand van onzen „Jodendominee” verscheen. Van belang is ook het vervolgarikel:

Uit 't Oude Testament, zoo hebben wij, aan de hand van verschillende profeten gezien, kunnen wij niet lezen de belofte van een herstel van het aardische Jeruzalem, als geestelijk middelpunt van Israël en Juda, van 't vleeschlijk Israël, van 't volk der Joden in nationalen zin.

Maar, zoo is wellicht de gedachte bij sommigen onzer lezers opgekomen, als onze Heere Jezus Christus zegt, in Zijn profetische rede in 't Lucas-Evangelie (Lucas 21:24): „En Jeruzalem zal van de Heidenen vertreden worden, totdat de tijden der Heidenen vervuld zullen zijn”, beteekent dat dan niet, dat er eens een einde aan de vertreding van Jeruzalem door de volken zal komen, en de Joden zelf weer Jeruzalem zullen bezitten?

Wij zouden op deze vraag weer niet toestemmend durven antwoorden.

Wij gelooven, dat er na de „volheid der Heidenen” geen periode meer komt, waarin dit gewone aardeleven doorgaat.

Wij gelooven, dat, als de volheid der Heidenen daar is, Christus wederkomt.

Dan is 't getal der verkorenen vervuld!

De verkorenen, niet maar uit de Heidenen, maar ook uit de Joden!

Wij leiden dit af uit Rom. 11:25 en 26.

Daar lezen wij aldus: „Want ik wil niet, broeders! dat u deze verborgenheid onbekend zij (opdat gij niet wijs zijt bij uzelf), dat de verharding voor een deel over Israël gekomen is, totdat de volheid der Heidenen zal ingegaan zijn; en alzoo zal geheel Israël zalig worden. Gelijk geschreven is: „De Verlosser zal uit Zion komen en zal de goddeloosheden afwenden van Jakob”.

Uit deze woorden blijkt 't, dat alle tijden door 'n gedeelte van Israël niet verhard is.

Dit niet verharde deel wordt toegebracht.

Door die toebrenging wordt allengs de volheid van Israël naderbij gebracht, geheel Israël, d.w.z. 't geheel der verkorenen Israëls, zalig gemaakt.

Er staat toch niet, zoals, naar mij zoo dikwerf reeds gebleken is, velen meenen: „en daarna (d.i. nadat de volheid der Heidenen is ingegaan) zal geheel Israël zalig worden”, doch: „en alzo (d.w.z. doordat het niet-verharde deel van Israël Christus omhelst) zal geheel Israël zalig worden”.

Maar dit woord van Paulus geeft ons nu ook aanleiding tot de overtuiging, eene overtuiging, die versterkt wordt door andere verzen van Romeinen 11, dat de verlosten uit Israël in 't geheel der verkorenen eene bijzondere plaats zullen innemen. Het harmonisch geheel van de verkorenen menscheid zal daardoor wel niet gestoord worden.

Neen, 't geheel der verlosten zal in zijne harmonische schoonheid juist verhoogd worden, doordat het verlorene Israël daarin een eigen, van God gegeven, plaats inneemt.

Dat wijst op de bijzondere betekenis van Israël voor 's Heeren kerk.

Op de bijzondere betekenis derhalve voor de Zending onder de Joden.

Paulus zegt 't ons in Romeinen 11:15 met het oog op de Joden zoo duidelijk: „Indien hunne verwerping de verzoening is der wereld, wat zal de aanneming wezen, anders dan het leven uit de dooden?”

Van de toebrenging van Joden zal alzoo rijke, vernieuwende kracht op de gansche Kerk des Heeren uitgaan.

Dat heeft God Zelf beloofd!

Daarom heeft het bevel: „Bidt om den vrede van Jeruzalem!” wel degelijk bijzondere betekenis met 't oog op de Joden.

Zij belijdt in hare Nieuw-Testamentische vertolking eene krachtige aansporing, om de Joden niet te vergeten, om de Joden zending niet te verwaarloosen, maar haar eene eereplaats te geven in het gebed.

De belofte: „Wel moeten zij varen, die U beminnen”, zij belooft aan de kerk, die al hare krachten inspannt ook in den arbeid der Joden zending, rijke welvaart, toenemenden zegens Gods.

Hoe wij dan tegenover het Zionisme staan, dat in onze dagen almeer aanhangers onder de Joden vindt en zoo veel van zich doet spreken?

Of wij er niet iets schoons in zien?

O, zeker, als er orthodoxe geestdriftige Joden zijn, die, bezield van heilig vuur, naar 't land der vaderen gaan dan doet ons dat goed.

Zoo werden we meermalen aangenaam getroffen door de liederen van den bekenden Joodschen dichter, den Zionist Mr. Jacob Israël de Haan, die zelf ook naar Palestina is weggereisd.

Verschillende zijner gedichten zijn roerend door het heimwee-verlangen naar Palestina, dat eruit spreekt.

Echter, van de Zionistische beweging, zoals die zich thans ontwikkelt, hebben wij nog niet veel verwachting.

De brieven uit Palestina, die de heer De Haan telkens schrijft in een der groote Nederlandsche dagbladen („Het Algemeen Handelsblad”), doen ook wel zijn teleurstelling doorschemeren, die hij in Palestina ondervindt.

Dezer dagen lezen wij ook nog andere brieven uit Jeruzalem, die wijzen op toenemende moeilijkheden voor de Joden in Palestina, tengevolge van het geweldige geestesonderscheid, de ver uiteenlopende richtingen op politiek, en bovendien op geestelijk gebied, onder de Joden.

De orthodoxen zijn daar in Palestina zeer ver in de minderheid, vormen er een schier verdwijnend klein deel van 't geheele volk.

Ook is er in politiek opzicht groote moeilijkheid voor de Zionisten verbonden aan het feit, dat tegenwoordig nog verreweg de meerderheid der bewoners van Palestina gevormd wordt door de Arabieren.

Deze Mohammedaansche bewoners kunnen om Joden niet uitgewezen worden. En dat zij den Joden niet al te best gezind zijn kan wel hieruit blijken, dat in den Paaschtijd van dit jaar, van 't jaar 1920 na Christus' geboorte, bij Jeruzalem Joodsch bloed vergoten is tengevolge van door de Mohammedanen tegen de Joden verwekte opstootjes.

Nu is het evenwel niet onmogelijk, dat er allengs, ook al wordt Palestina niet gansch Joodsch, al blijft de vreemde opperheerschappij, die nu, al heeft de Engelsche regering eenen Joodschen hoogen commissaris, Sir Hubert Samuel, in Jeruzalem aangesteld, nog gansch en al bewaard is, ook in de toekomst bestendigd, 't is niet onmogelijk, dat er toch allengs vele Joden naar Palestina gaan.

De wegen der Goddelijke voorzienigheid zijn vaak wonderbaar.

't Zou niet ondenkbaar zijn, dat Jeruzalem dan 'n belangrijk centrum van Joden zending onder de Joden in Palestina werd in Palestina, dat bij de huidige volkerrechtelijke constellatie wel vrijheid van godsdienst zou moeten toestaan.

Maar... wij moeten afwachten, hoe de Heere dit alles zal schicken.

En intusschen moeten wij hieraan vasthouden, en dit den Joden voorhouden, steeds weer, dat het aardische Palestina ver achter staat bij het hemel-

sche Kanaän dat Jozua, Mozes' opvolger, Israël wel in Kanaän, maar niet in 't land der rust heeft gebracht, doch dat Jezus Christus, de ware Jozua, zijn volk uit het diensthuis der zonde heeft verlost, en het binnenleidt in het ware Kanaän der eeuwige rust bij God!

Niet op 't aardsche, maar op 't hemelsche Jeruzalem zij onze aandacht gevestigd, op dat nieuwe Jeruzalem, waar geen tempel is, want de Heere, de almachtige God is haar tempel en het Lam (Openb. 21:22).

Het Lam, dat geslacht is, door de Joden, doch ook: voor de Joden!

HEPP.

BOEKBESPREKING.

„Danktoon van een Dienaar van Christus na bijna volbrachten arbeid.“ Uitgesproken door Ds. N. A. de Gaay Fortman, op Zondag 20 Februari 1921, in de Funenkerk te Amsterdam.

Uitgave W. ten Have, Amsterdam.

Een gulden gedachteniswoord op gouden gedachtenisfeest, ieder, die den jubilaris kent in zijn voorbeeldigen ijver, die op zijn hoogen leeftijd onverminderd bleef, in zijn bijna onbegrensde hulpvaardigheid, in zijn door doeleutie beproefde trouw, in zijn edel karakter, zal deze preek willen bezitten.

Portret van Ds. N. A. de Gaay Fortman.

Uitgave W. ten Have, Amsterdam.

Keurig gedrukt.

HEPP.

CORRESPONDENTIE.

J. B. te W. Uw schrijven doorgezonden. Wij vertrouwen, dat dit heen wel in 't lid zal komen.

A. J. Br. te D. Ook uw schrijven doorgezonden.

H. M. te N. Uw stuk werd reeds geplaatst in No. 10. Overigens kan de Redactie natuurlijk niet beloven alles te plaatsen en dan door een onderschrift correctie of anderszins aan te brengen.

Collega B. De stukken over de N.C.S.V. zijn niet op uitnodiging der Redactie geschreven, maar door de schrijvers eigener beweging ingezonden. Waar ons blad tot op zekere hoogte het karakter van een tribune draagt, werden deze inzendingen geplaatst. Maar voor het „contra“ zijn evenmin de kolommen gesloten. Men richtte zich desgewenscht tot Dr. B. Wielinga, die de rubriek Evangelisatie voor zijn rekening heeft.

REDACTIE.

KERKNIEUWS.

GEREFORMEERDE KERKEN.

Tweetal te:

't Zand, M. Elzinga te Grootegast en S. van Leeuwen te Houwerzijl.

Beroepen te:

Berkel c. a., H. L. Both te Spijk (Gr.)
's Gravendeel, A. H. Nieboer te Krabbendijke.
Ouderkerk a. d. IJssel, G. Laarman, cand. te Den Haag.
Vroomshoop, G. H. Dijkstra te Lioessens.

Aangenomen naar:

Hollum (Ameland), D. v. Dijk, cand. te Ooster-Nijkerk.
Leerdam, J. Tholen te Nunspeet.

Bedankt voor:

Achlum, Kornhorn en Pieterburch, D. van Dijk, Cand. te Ooster-Nijkerk.
Huizen, K. Minnema te Garjup.
Rotterdam, J. Douma te Den Haag.

Intrede te:

Briewegen, H. Brouwer, Tekst Coll. 4: 17.
Pernis, F. Tollenaar, Tekst Ps. 84: 12.

O verleden. Ds. E. Diemer, em. pred. van Schoonoord, is te Hogeveen in den ouderdom van 86 jaren overleden.

Geïnstitueerd. In de Grooten Linde (gem. Zwijndrecht) werden j. l. Zondag de ambten ingeseteld, en werd alzoo na veertien jaren voorarbeid aldaar de kerk zelfstandig geïnstitueerd.

Emeritaat. De classis Amsterdam heeft aan Ds. C. Zwaan, missionair pred. te Djoejakarta, eervol emeritaat verleend, ingaande 1 April a.s.

CHR. GEREFORMEERDE KERK.

Beroepen te:

Aalten, W. Vos te Drachten.

Bedankt voor:

Noordeloos, P. de Smit te Oud-Beerland.

GEREFORMEERDE GEMEENTE.

Tweetal te:

Borselen, G. H. Kersten te Ierske en B. Kok te Aagtelkerke.
Goes, J. Praanje te Barneveld en H. Roelofs te Zeist.

Beroepen te:

Amsterdam, J. Praanje te Barneveld.
Goes, J. Praanje te Barneveld.

Bedankt voor:

Giesendam, G. H. Kersten te Ierske.
Terneuzen, G. H. Kersten te Ierske.

NEDERLANDSCHE HERVORMDE KERK.

Drietal te:

Delft, A. C. Enkelaar te Ter Aar, P. de Looze te Renkum en S. Sommer te Oene.

Viartal te:

Vlissingen, J. Ph. Eggink te Velsen, Th. L. Haitjema te Apeldoorn, P. J. de Jong te Bennebroek en G. B. Westenburg te Beverwijk.

Zesttal te:

Kampen, K. J. v. d. Berg te Ermelo, S. van Dorp te Rotterdam.
A. F. P. Pop te Ameide, G. A. Pott te Oud-Beerland, J. H. F. Remme te Huizen en N. Warmolts te Wierp.

Beroepen te:

Bergambacht, J. J. Timmer te Montfoort.
Coevorden, J. S. Hartjes te Hall (Gr.)
Delft, J. H. Koster te Wousterwoude.
Delft, L. J. Lammertink te Jaarsveld.
Giessen-Oudekerk, W. G. G. Beerekamp te Oudega.
Hei en Boicop, E. V. J. Japchen te Aalst.
Nijkerk (G.), E. V. J. Japchen te Aalst.
Oud-Albas, J. J. Timmer te Montfoort.
Oudemirdum, J. H. v. Schuppen te Groot-Ammers.
Stavoren, B. Scholtens te Lellena.
Usselo, J. Rutgers, rustend pred. te Den Haag.
Welsum, H. J. Dijkmeester, cand. te Middelburg.
Zwaagwesteinde, A. N. Tonabeek te Hindeloopen.

Aangenomen naar:

Herwijnen, J. Hoenskerk, cand. te Rotterdam.
Kralingen, N. v. d. Spook te Zetten.
Usselo, A. R. Rutgers, em. pred. te Den Haag.
Weerselo, J. Koek te Valkenburg (Z. H.).

Bedankt voor:

Benthuizen, G. A. Pott te Oud-Beerland.
Geertruidenberg, P. J. Proost te Broekershaven.
Pelsbroek, K. J. van den Berg te Ermelo.
Sprang, A. G. Oosterhuis te St. Annaaland.
Woodsend, G. Tichelaar te Klundert.

Afscheid van:

Nieuwerkerk a. d. IJssel, W. M. A. Kalkman, Tekst Hand. 21: 14.
Wijnjeterp, J. Jellink, Tekst Hand. 20: 32.

Intrede te:

Dodenvaart, A. H. Edelkoort, Tekst Joh. 12: 20-24.
Lent, A. J. Splinter, Tekst 1 Cor. 2: 2.

Emeritaat. Aan Dr. C. J. Montijn te Almkerk is door het Prov. Kerkbestuur van Noord-Brabant eervol emeritaat verleend.

Jubilea. Ds. N. P. E. G. van Uchelen te Hilversum, hoopt 15 Maart a.s. zijn 25-jarig ambtsjubileum te vieren.

— Ds. B. Moores te Helteren herlicht deze week zijn zilveren ambtsjubileum.

— Ds. Joh. Langman te Groningen, herlicht deze week zijn zilveren ambtsjubileum.

Overleden. Te Nieuwe Pekela overleed Ds. B. van Eijsseltje in den ouderdom van 59 jaar.

HYPOTHEKEN EN CREDIETEN.

KAPITAAL BESCHIKBAAR.
Inl. verstrekt C. B. EPKER,
Adm., Mariaweg 779, Oosterbeek.

Bij de Uitgevers OOSTER-
BAAN & LE COINTRE te Goes
is verkrijgbaar:

ONZE KERKGEBOUWEN

DOOR:
E. J. ROTHUIZEN,
Architect te Arnhem.

Een brochure, geschreven
met het doel, meer belang-
stelling te wekken voor de
architectuur van en de sym-
boliek in 't Ger. Kerkgebouw.

Na inzending v. postw. f 0.60
volgt franco toezending.

Abonnementen op dit blad wor-
den aangenomen:

voor Zuid-Afrika door den
Boekh. J. L. VAN SCHAIK, Kerk-
straat, Contraal, PRETORIA;

voor Noord-Amerika door
den heer A. VAN HAMERSVELD,
127 Walstreet, KALAMAZOO,
Michigan.

ZALIG DE DOODEN, DIE
IN DEN HEERE STERVEN

Een lied met harmoniën,
orgel- of piano-begelseling.

2e druk. Prijs f 0.40.
OOSTERBAAN & LE COINTRE.
GOES.

UTRECHTSCHSTR. 119.

G. A. GOLDSCHMEDING'S
PIANO- EN ORGELHANDEL.

Exquise sortering van te klas fabrieken

PIANO'S - ORGELS - VLEUGELS
AUTO.PIANO'S.

Groote verscheidenheid in prijzen, modellen en houtsoorten.

Invitatie tot bezoek aan onze Magazijnen:

UTRECHTSCHSTR. 119 KALVERSTRAAT 56
KEIZERSGRACHT 299-303 WARMOESSTR. 141

AMSTERDAM.

SPAARBANK

VAN DE

HANDELS- EN LANDBOUWBANK

Saldo-Inleg: { 1 Jan. 1920 f 1.477.943.—
1 Juli 1920 - 1.868.159.—
1 Jan. 1921 - 2.323.344.—

4½ en 4 pCt. RENTEVERGOEDING.

REGLEMENTEN gratis verkrijgbaar aan hare Kantoren te GORINCHEM, ASSEN, GOUDA,
GRONINGEN, DORDRECHT, SCHOONHOVEN, LEERDAM, GROOTEGAST, SCHILDWOLDE,
ZWINDRECHT en bij hare Correspondentschappen.

POSTCHEQUE- EN GIRODIENST.

Als een rekeninghouder postwissels ontvangt, heeft hij die niet
meer ten postkantore te gaan innen. Op gemakkelijke wijze kan
hij gedaan krijgen, dat het bedrag der postwissels op zijne
rekening wordt bijgeschreven. Hij heeft daarvoor niet naar het
postkantoor te gaan. Neemt daarom eene postrekening.

7 cl. Bijzondere aanbieding 8½ cl.
CAHIERS!

Wij kunnen momenteel leveren CAHIERS van
prima houtvrij papier, 36 bladzijden (goed beschrijf-
baar aan beide zijden) tegen onderstaande prijzen:

Kwaliteit A à f 70.— per 1000.

B „ - 85.— „ 1000.

Proefpakket (postp. van 5 K.G.) bevattende 40 cahiers
van elke kwaliteit, wordt op aanvraag franco toege-
zonden tegen den prijs van f 6.80.

GOES - OOSTERBAAN & LE COINTRE

Heden verscheen:

DE TWEEDE DRUK VAN

DE LEVENSAVOND

VAN DR. A. KUYPER

DOOR

H. S. S. EN J. H. KUYPER.

Royaal formaat — 196 pagina's — Geïllustreerd.

Prijs f 2.25. — In stempelband f 3.40.

KAMPEN.

J. H. KOK.

KLEERMAKERIJ GEBrS. STIJGER

ZWART JANSTRAAT 73a - ROTTERDAM

SPECIAAL HUIS VOOR KLEEDING NAAR MAAT.

PRIMA ENGELSche EN SCHOTSche STOFFEN.

Elegante Coupe.

Sollide bediening.

INRICHTING VOOR KEEREN VAN KLEEDING.

Wie nog geen kennis gemaakt heeft met het handige boekje
JESUS LIJDEN, STERVEN EN OPSTANDING

(Ineenvoering der vier Evangelien)

— door H. J. VAN KEMPEN —

weet niet, welk gemak het geeft bij de behandeling der
Lijdensgeschiedenis. Al wat de vier Evangelisten over het
Lijden, Sterven en de Opstanding van Jezus mededeelen, is
hier naar tijdsorde met de woorden der Schrift gerangschikt.

Prijs slechts f 0.50.

Goes.

OOSTERBAAN & LE COINTRE.